

Dr. iur. cand. Egons Rusanovs
ZAB «Rusanovs & Partneri» vadītājs

Mg. iur. Signe Skutele
ZAB «Rusanovs & Partneri» juriste

«...a, kad Jūs labāk atcerējāties notikušo – uzreiz pēc notikuma vai tagad?»

turpinājums

Daži apsvērumi par nederīgiem jautājumiem: jautājumu uzdošana un noraidīšana

2020. gada 15. jūnijā «Jurista Vārds» domnīcā tika publicēta eseja «.. a, kad Jūs labāk atcerējāties notikušo – uzreiz pēc notikuma vai tagad?»¹. Esejā viens no šīs publikācijas autoriem dalījās praktiskajā pieredzē saistībā ar bieži vien tiesas sēdē dzirdēto jautājumu «... a, kad Jūs labāk atcerējāties notikušo – uzreiz pēc notikuma vai tagad?». Minētais jautājums ne tikai spilgti atklāj loģikas likumu ignoranci un kļūdas, kas kontekstā ar tiesiskās situācijas nopietnību nenoliedzami var pilnībā dezorientēt pratināmo personu, bet arī uzskatāmi aktualizē citas būtiskas tiesvedības problēmas «krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā». Šī publikācija ir turpinājums jautājumu uzdošanas problēmaspektu analīzei.

Patiesībā tas ir problēmu ņudzeklis, kura atšķetināšana pagērē vispirms atbildēt uz vienu, bet kā izrādās tikai šķietami vienkāršu jautājumu, proti, kāda ir tiesas funkcija krimināllietu iztiesāšanā postpadomju perioda kriminālprocesā.² Saprotams, ka atbildei uz šo jautājumu jāatrodas kontekstā ne tikai ar kriminālprocesa modeļa konstrukciju, bet arī doktrināri-teorētiskiem principiem, kuri garantē vispārpieņemto kriminālprocesuālo funkciju sadalījumu. Tā ir jau aksiomātiska³ prasība, kas

¹ Rusanovs E. «...a, kad Jūs labāk atcerējāties notikušo – uzreiz pēc notikuma vai tagad?» Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/276804-a-kad-jus-labak-atcerejaties-notikuso-uzreiz-pec-notikuma-vai-tagad/> [aplūkots 2020. gada 16. jūnijā].

² Šīs publikācijas autoru mērķis nav iedziļināties Latvijas pospadomju kriminālprocesa modeļa teorētiskās pašidentifikācijas problēmās, tas ir, diskutēt par tā dēvēto «prokurora izziņas» Latvijas versiju (1974. gada Vācijas kriminālprocesa modeļa versija) ar eklektiskiem pietiekami spēcīgiem amerikāņu procesa elementiem tieši tajos segmentos, kur nevietā ir runāt par klasisko «taisnīgas tiesas» izpratni, kā arī ar būtiskiem padomju kriminālprocesa elementiem pirmstiesas kriminālprocesa organizācijā.

³ Aksiomātisks [gr. – *axiōmatikos*] – tāds, kas pieņemts par aksiomu; tāds, kas raksturīgs aksiomai. Sk. Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. I. Andersone, I. Čerņevska, I. Kalniņa u. c. Rīga: Izdevniecība Avots, 2005, 33. lpp.

vismaz uz papīra ir garantēta visos (anglosakšu, Vācijas, Francijas un pat Krievijas) par klasiskiem atzītiem tradicionālajos kriminālprocesa modeļos.

Saistībā ar jautājumu uzdošanas tiesā tematiku Latvijas, līdzīgi kā daudzu citu kontinentālās Eiropas kriminālprocesuālo modeļu, kontekstā svarīgi ir norādīt, ka jautājumu pieļaujamība vai nepieļaujamība sākotnēji bija saistīta ar liecinošo personu izteikumu adekvātu novērtējumu tiesā ar zvērinātu piesēdētāju piedalīšanos.

Tiesšums un mutiskums šādā nozīmē saprotams kā pilsoniskas sabiedrības pārstāvju tiesas procesa gaitas uztvērumš. Šie pārstāvji, nezinot neko par iepriekšējā izmeklēšanā savāktajiem pierādījumiem, piedalās pierādījumu (šajā gadījumā liecinošo personu liecību) pārbaudē. Tas nozīmē, ka korektu pierādījumu iegūšanai, nodrošinot vienlīdzīgas tiesības, jāizslēdz neatļauta zvērināto piesēdētāju ietekmēšana jeb manipulācijas ar tiem, tostarp, negodprātīgu nopratināšanas tehniku izmantošana.

Prof. Arturs Liede (1905–1981) rakstīja, ka

«[i]ztiesāšanas tiesšums ir viena no patiesības noskaidrošanas garantijām tiesas sēdē. Lai būtu optimāla iespēja konstatēt patiesību, ir nepieciešama tāda iztiesāšanas procesuālā kārtība, kur tiesneši un tiesas sēdes dalībnieki visus pierādījumus var tvert (redzēt, dzirdēt) tieši, no pirmavotiem, bez jebkādiem (piem., rakstveida) starpposmiem.»⁴

Saprotams, ka tādējādi, piemēram, anglosakšu procesā ir teorētiski un praktiski aprobēti jautājumu uzdošanas un noņemšanas doktrīnas aspekti. Ievērojot, ka Latvijas Republikā zvērināto tiesa nekad nav bijusi un diez vai kādreiz arī būs, šādām teorētiski praktiskām atziņām šķietami nav liela nozīme. Līdz ar to varētu pieņemt, ka reizēm tiesas sēdē uzvirtojušie strīdi par tāda vai citāda jautājuma noņemšanu labākajā gadījumā ir tukša ākstīšanās, jo tiesu tomēr spriež «profesionāls tiesnesis»⁵. Tomēr arī šie jautājumi ir būtiski, ņemot vērā, ka «profesionālam tiesnesim» nav jāsoda (kas it kā dabiski secināms no vārda «profesionāls»), bet gan taisnīgi jāizskata lieta.

Proti, kā savulaik teica Prof. Pauls Mincs (1868–1941), kategoriski norādot, ka

«tiesa nesoda un TIESAI NAV JĀSODA. Sodīt nav tiesas funkcija. [..] Tiesas funkcija ir apsūdzētā tiesību sargāšana. [..] Tiesa atrodas starp šiem diviem pretnostatītajiem spēkiem jeb, pareizāk sakot, tā atrodas virs tiem. Tiesa neiejaucas pušu strīdā. Tā bezkaislīgi taisa savu spriedumu. Uz šādu lietas nostādni mēs pastāvīgi un lēnām virzāties, taču pilnībā tas joprojām nav [panākts].»⁶

⁴ Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne ABC, 1970, 99. lpp.

⁵ Patiesībā šāds apzīmējums šķiet visnotaļ divdomīgs, tomēr tas būtu atsevišķa raksta jautājums.

⁶ Минц П. Уголовный процесс: по лекціям проф. Минца. Рига: [b.i.], 1922/23, 1. lpp.

Kā, pamatojoties uz praktiskiem novērojumiem, uzskata viens no šīs publikācijas autoriem, Latvijas kriminālprocesam tas arī nemaz nedraud.

Jebkurā gadījumā, ievērojot, ka «profesionāls tiesnesis» šobrīd pilnībā aizstāj «pilsoniskas sabiedrības» jeb «tautas» elementu, kuri arī ir taisnīguma garantis, tad, saprotams, arī «profesionālam tiesnesim» jautājumu pieļaujamības vai nepieļaujamības izšķiršanā tomēr būtu jāievēro tie paši pamatprincipi, kādi ir zvērināto tiesai.

1. Jautājumu veidi

Ir neapstrīdami, ka jautājums ir izteikums, ar ko vērsas pie kāda, lai (ko) uzzinātu, noskaidrotu,⁷ proti, loģiska forma, kas ietver sevī izejošo vai bāzes informāciju ar vienlaicīgu norādi uz šīs informācijas nepilnību nolūkā atbildes veidā iegūt jaunu informāciju.⁸ Jautājums, kas uzdots kriminālprocesa ietvaros procesuālo darbību laikā, ir uzskatāms par tādu pašu procesuālo līdzekli kā pati nopratināšana.⁹

Jautājumus gan pēc satura, gan pēc formas kopumā var iedalīt dažādos veidos. Pēc loģikas un gramatiskās uzbūves formām jautājumus var iedalīt tiešajos un netiešajos jautājumos.

Tieši jautājumi ir «vai» tipa jautājumi, kas prasa viennozīmīgu atbildi, tostarp, «jā» vai «nē» vai arī pretnostatītu izvēli, piemēram, «noziedzīgs nodarījums notika vakar vai aizvakar». Tādā veidā tiešie jautājumi iedalās vienkāršos un saliktos. No loģikas viedokļa vienkāršie tiešie jautājumi ir visdrošākie: tie prasa noteiktas un viennozīmīgas atbildes. Galvenais vienkāršo tiešo jautājumu trūkums ir noliedzošas atbildes nenoteiktība. Noliedzošas atbildes ir maksimāli precīzas tikai gadījumā, ja attiecīgie pretrunīgie un pretējie jēdzieni sakrīt saturā. Piemēram, jautājumā «vai noziegums ir tīšs?» noliedzošā atbilde apgalvo, ka noziegums ir izdarīts aiz neuzmanības.¹⁰ Ir daži tiesību zinātnieki, kas šāda tipa jautājumus uzskata par uzvedinošiem, līdz ar to no kriminālprocesuālā viedokļa tos atzīst par nederīgiem.¹¹ Autoru ieskatā šāda nostāja nebūtu atzīstama par pareizu, jo tādā gadījumā būtiski tiktu apgrūtināta objektīvās patiesības noskaidrošana, it īpaši gadījumos, kad tiek pārbaudīts liecinātā patiesums.

Netieši jautājumi ir «k» tipa jautājumi, proti, «kas», «kur», «kad», «kāpēc», «kāds». Arī šāda tipa jautājumi iedalās vienkāršos un saliktos. Saliktā netiešā jautājumā bieži vien ir ietverti divi jautājumi (piemēram, «kur jūs bijāt un ko darījāt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā?»), kurus, nopratinot liecinošo personu, labāk būtu pārveidot un uzdot kā divus vienkāršus jautājumus (tātad vispirms

⁷ Latviešu valodas vārdnīca. D. Guļevskas red. Rīga: Avots, 1987, 342. lpp.

⁸ Гетманова А. Д. Логика учебник для педагогических учебных заведений. М., 2002, с. 234.

⁹ Зашляпин Л.А. Справедливые процедуры использования вопросов в допросах. Реејамс: <https://elibrary.ru/item.asp?id=26307847> [aplūkots 2019. gada 10. novembrī].

¹⁰ Vedins I. Loģika. Rīga: Avots, 2009., 138. lpp

¹¹ Смирнов А. В. Уголовный процесс: учебник. Москва: КНОРУС, 2008. с. 523.

uzdodot jautājumu «kur jūs bijāt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā?» un pēc tam jautājumu «ko jūs darījāt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā»).

No loģiskā uzsvara jautājumus var iedalīt korektos un nekorektos. Kā norādīts literatūrā, tad

«par loģiski korektu sauc pareizi formulētu jautājumu, uz kuru ir iespējams sniegt patiesu atbildi. Pretējā gadījumā jautājums ir loģiski nekorekts»¹².

Kā viena no loģiski nekorekta jautājuma pazīmēm ir aplamu priekšnosacījumu vai vēl pierādāma apstākļa iekļaušana jautājumā. Turklāt pietiek ar vienu aplamu priekšnoteikumu, lai jautājumu kvalificētu kā loģiski nekorektu.¹³ Tāpat literatūrā ir norādīts, ka

«nekorekti jautājumi balstās uz loģisko kļūdu «Fallacia plurium interrogationum»».¹⁴

Šādi jautājumi analizēti šīs publikācijas sākumā norādītajā «Jurista Vārds» domnīcā ievietotajā esejā.¹⁵

Savukārt citi tiesību zinātnieki jautājumus pēc sava rakstura iedala četrās grupās: [1] papildinošos; [2] precizējošos; [3] atgādinošos un [4] kontrolējošos.¹⁶

Papildinošie jautājumi ir tādi, kuri noskaidro faktus, par kuriem nav sniegtas liecības, precizējošie jautājumi savukārt ir uzdoti tāpēc, lai precizētu liecības vai konkretizētu atsevišķus faktus. Atšķirība starp abiem ir tāda, ka papildinošo jautājumu uzdod attiecībā uz tādiem faktiem, par kuriem liecinieks vēl nav izteicies, savukārt precizējošais tiek uzdots par liecinieka jau sniegtajām ziņām.

Atgādinoša jautājuma mērķis ir palīdzēt lieciniekam atcerēties apstākļus, kurus tas ir aizmirsis, taču to nedrīkst sajaukt ar uzvedinošu jautājumu. Atgādinoša jautājuma gadījumā tiek uzdots jautājums par saistītiem faktiem, lai atgādinātu kādus apstākļus, par ko lieciniekam vēl jāsniedz ziņas. Šie jautājumi tiek uzdoti par faktiem, kas, piemēram, notikuši reizē ar to, pirms vai pēc tam, tādā veidā

¹² Vedins I. Loģika. Rīga: Avots, 2009, 162. lpp.

¹³ Turpat.

¹⁴ Latīņu val. – *fallacia plurium interrogationum* – daudzu jautājumu kļūda, kuras būtība ir dažādu jautājumu apzināta vai neapzināta sajaukšana vienā jautājumā. Vedins I. Loģika. Rīga: Avots, 2000, 162.–163. lpp.

¹⁵ Rusanovs E. «...a, kad Jūs labāk atcerējāties notikušo – uzreiz pēc notikuma vai tagad?» Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/276804-a-kad-jus-labak-atcerejaties-notikuso-uzreiz-pec-notikuma-vai-tagad/> [aplūkots 2020. gada 16. jūnijā].

¹⁶ Indulēns I. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978, 214.–215.lpp;

Сторогович М. С. Курс советского уголовного процесса. Москва: Издательство академии наук СССР, 1958, 312.–314. lpp.

Strogovičs M. S. Kriminalprocess. Mācības grāmata juridiskām skolām. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1946, 87.–90. lpp.

«atjaunojot liecinieka atmiņā viņa aizmirsto faktu, neuzdodot tajā pašā laikā uzvedinošu jautājumu»¹⁷.

Kontrolējošs jautājums ir tāds, ar kura palīdzību pārbauda liecinieka sniegto liecību vai faktus, piemēram, uzdodot jautājumu par avotu, no kura liecinieks saņēmis ziņas par faktu, par kuru tas liecina.¹⁸

Tajā pašā laikā Krievijas tiesību zinātniece Svetlana Kornakova (*Светлана Викторовна Корнакова*) izdala tikai divu kategoriju jautājumus: precizējošos jautājumus («vai» jautājumi) un papildinošos jautājumus («kas» jautājumi).¹⁹ Precizējošos jautājumus S. Kornakova uzskata par tādiem, kas pieļauj izsmeļošu atbildi, tāpēc tie ir uzskatāmi par aizvērtiem vai alternatīviem jautājumiem, savukārt papildinošie jautājumi ir virzīti uz to, lai noskaidrotu jaunas īpašības izmeklējamam jautājumam, līdz ar to tas ir uzskatāms par atvērtu jautājumu.

Pastāv arī viedoklis, ka jautājumus atkarībā no iespējām tos uzdot tiesas vai pirmstiesas procesa laikā var iedalīt pieļaujamos un nepieļaujamos jautājumos. Kā norādījusi cita Krievijas tiesību zinātniece Marina Balalajeva (*Марина Владимировна Балалаева*) jautājuma pieļaujamība vienādā mērā attiecas gan uz tā formu, gan uz atbildes saturu, jo

«pieļaujamība ir [uzskatāma kā] otra puse attiecināmībai»²⁰.

Autoru ieskatā šāda nostāja ir adekvāta un praktiska, jo nebūtu saprātīgi prasīt no procesa dalībniekiem īpašas teorētiskas zināšanas jautājumu klasifikācijā. Tiesas procesā būtībā arī pastāv tikai viena dilemma – jautājums ir pieļaujams vai nav pieļaujams.

2. Pieļaujami un nepieļaujami jautājumi

Kriminālprocesa likuma²¹ 502. pants nosaka kārtību, kādā tiek uzdoti jautājumi, tostarp, minētā panta pirmās daļas 2. teikumā nostiprināts, ka tiesa noraida tādus jautājumus, kuri neattiecas uz lietu. Vēsturiski, pētot Kriminālprocesa likumā ietverto regulējumu kopsakarā ar Latvijas Kriminālprocesa

¹⁷ Strogovičs M. S. Kriminālprocess. Mācības grāmata juridiskām skolām. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1946, 88. lpp.

¹⁸ Сторогович М. С. Курс советского уголовного процесса. Москва: Издательство академии наук СССР, 1958, 312.–314. lpp.

¹⁹ Корнакова С. В. Вопрос как эффективное средство познания в процессе доказывания по уголовному делу. Pieejams: <https://cyberleninka.ru/article/n/vopros-kak-effektivnoe-sredstvo-poznaniya-v-protse-dokazyvaniya-po-ugolovnomu-delu> [aplūkots 2019. gada 12. decembrī].

²⁰ Балалаева М. В. От допустимости вопросов к допустимости показаний: правомерность образования судебных доказательств в ходе допросов по уголовному делу. Теория и практика правоохранительной деятельности. Вестник калининградского филиала Санкт-Петербургского Университета МВД России, с. 24.

²¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 11. maijs, Nr. 74.

kodeksā²² noteikto, konstatējams, ka likumdevējs no nepieļaujamu jautājumu loka ir izslēdzis iepriekš Kriminālprocesa kodeksa 282. panta trešās daļas 2. teikumā ietvertu –

«tiesa noraida uzvedinošus jautājumus».

Šādi likumdevēja rīcībai ir gana loģisks teorētiskais skaidrojums, neraugoties uz to, vai likumdevējam arī bija tamlīdzīga motivācija. Jēdziens «uzvedinošs» ir visai subjektīvs un neskaidrs, vēl jo vairāk, ņemot vērā to, ka ikviens jautājums ir vairāk vai mazāk uzvedinošs. Šādu tēzi apstiprinājuši arī vairāki tiesību zinātnieki, kas turpmāk tiks apskatīti publikācijas ietvaros. Viens no galvenajiem doktrināri-teorētiskajiem apsvērumiem, kādēļ uzvedinoši jautājumi tomēr ir pieļaujami nopratināšanā tiesas procesā, ir saskarsmes realitāte ar tā dēvētajiem «naidīgajiem lieciniekiem»²³, kad, piemēram, tiek pārbaudītas viņu liecības «jautājumu krustugunīs», ko anglosakšu procesā apzīmē ar terminu «cross-examination».²⁴

Līdz ar to jebkurā gadījumā likumdevējs būtībā šobrīd pieļauj uzvedinošus jautājumus un izslēdz tikai tādus, kas neattiecas uz lietu. Autoru ieskatā tomēr arī šāds koncepts būtu precizējams, jo arī neatbilstoši (nederīgi) jautājumi būtu noraidāmi. Citiem vārdiem sakot, uzvedinošs jautājums var būt pieļaujams, piemēram, gadījumos, kad tiek pratināts tā dēvētais «naidīgais liecinieks», tomēr uzvedinošs jautājums būtu noraidāms, ja tas ir neatbilstošs (nederīgs).

Vairāku zinātnisko darbu autors Leonīds Zašļapins (Леонид Александрович Зашляпин) norādīja, ka

«uzvedinoši jautājumi ir objekts daudzkārtējiem izmeklējumiem kriminālprocesa zinātnē».²⁵

²² Kriminālprocesa kodekss: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 2019. gada 22. novembrī].

²³ Piemēram, gadījumos, kad aizstāvis nopratina prokurora uz tiesu aicinātos apsūdzības lieciniekus un aizstāvim rodas šaubas par viņu izteikumu patiesumu, kā arī otrādi – prokurors pēc aizstāvja liecinieka nopratināšanas, uzdod jautājumus, nolūkā noskaidrot, vai šie liecinieki apzināti necenšas mazināt apsūdzētā lomu nodarījumā.

²⁴ Anglosakšu doktrīnā tiešu nopratināšanu (*direct examination*) veic persona, kas izsauc liecinieku, uzdodot lieciniekam vispārīgus jautājumus («pastāstiet, ko jūs redzējāt, pastāstiet, kas Jūs esat u. tml.»). Pēc tā seko liecinieka nopratināšana, ko veic procesuālais oponents (*cross-examination*), kuras laikā var uzdot specifiskus un jā/nē jautājumus, un tā nozīme ir pārbaudīt liecības patiesumu un ticamību. Prof. A. Liede to devē par «jautājumu krustugunīm», taču autoru ieskatā precīzāk būtu lietojams izteiciens «liecinieka nopratināšana, ko veic procesuālais oponents». Sk. Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 100. lpp.

²⁵ Зашляпин Л. А. Вопрос в допросе как процессуальное средство достижения истины. Pieejams: <https://www.ugpr.ru/article/136-vopros-v-doprose-kak-protssessualnoe-sredstvo-dostijeniya-istiny> [aplūkots 2019. gada 22. decembrī].

Skaidras definīcijas noteikšana uzvedinošiem jautājumiem ir liels izaicinājums. To savās publikācijās atzīst arī citi tiesību zinātnieki.²⁶

Uzvedinošu jautājumu atpazīšanu vēl vairāk sarežģī fakts, ka pēc būtības jebkurš jautājums uzvedina personu uz kādu atbildi, taču, kā norādīts tiesību doktrīnas avotos, svarīga ir šī uzvedināšanas pakāpe un konteksts, kādos jautājumi ir uzdoti, jo

«jautājuma kā manipulatīvas tehnikas sastāvdaļas nepieļaujamība izriet no centiena aizvietot liecinieku ar sevi, agresīvā manierē uzspiest pratināmajam vai tiesnešiem savu skatupunktu»²⁷.

Citiem vārdiem sakot, uzvedinošam jautājumam nepiemīt vēlme novērst informācijas trūkumu, un tas tiek formulēts tādā veidā, ka tajā ietvertai informācijai var būt suģestējoša ietekme.²⁸ Kā norādīja M. Balalajeva:

«uzvedinošs jautājums ir tāds jautājums, kura sastāvā ir ieteikta atbilde. Atkarībā no formas jautājuma uzvedināšana uz vajadzīgo atbildi, iegaldošana var būt atšķirīga: no tiešas pavēles dot konkrētu atbildi līdz netiešai uzvedināšanai, pamudinājumam apstiprināt iepriekš pateikto, papildināt, iznīcināt informāciju, kas tika uzrādīta iepriekšējās liecībās»²⁹.

Tādējādi galvenā uzvedinoša jautājuma bīstamība ir tieši šī suģestējošā nozīme, kuru nosaka ne tikai jautājumā ietvertā informācija, bet arī citi faktori: konteksts, kādā uzdots jautājums, mīmika, žesti, jautājuma uzdevēja intonācija vai citi neverbāli iestarpinājumi valodā, kuru aplūko kriminālistiskās neverbālikas zinātne.³⁰

Līdz ar to konstatējams, ka, ja tiktu aizliegti uzvedinoši jautājumi, tad tiesas procesā vispār nebūtu uzdodami jautājumi, jo, kā tika minēts – visi jautājumi pēc savas būtības galu galā ir uzvedinoši. Tādēļ

²⁶ Sk. Савельева М. В. Проблемные аспекты наводящих вопросов в уголовном судопроизводстве. Pieejams: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Pravo/11_120570.doc.htm [aplūkots 2019. gada 22. novembrī].

²⁷ Балалаева М. В. От допустимости вопросов к допустимости показаний: правомерность образования судебных доказательств в ходе допросов по уголовному делу. Теория и практика правоохранительной деятельности. Вестник калининградского филиала Санкт-Петербургского Университета МВД России, с. 25.

²⁸ Савельева М. В. Проблемные аспекты наводящих вопросов в уголовном судопроизводстве. Pieejams: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Pravo/11_120570.doc.htm [aplūkots 2019. gada 22. novembrī].

²⁹ Балалаева М. В. От допустимости вопросов к допустимости показаний: правомерность образования судебных доказательств в ходе допросов по уголовному делу. Теория и практика правоохранительной деятельности. Вестник калининградского филиала Санкт-Петербургского Университета МВД России, с. 24.

³⁰ Ibid.

autoru ieskatā kopumā uzvedinoši jautājumi ir pieļaujami, taču noteikta veida uzvedinošu jautājumu uzdošana, kuri būtu atzīstami par nepieļaujamiem jautājumiem, tomēr būtu ierobežojama.

Citiem vārdiem sakot, nepieļaujams

«uzvedinošs jautājums ir tāds, kura uzdošanas mērķis ir tajā ietvertās vai priekšā pateiktās informācijas apstiprināšana, un atbilde uz to pilnībā atbilst jautājuma saturam, neiziet ārpus tā rāmjiem, kā arī nedod citu jaunu, papildus pierādīšanas nozīmē vērtīgu informāciju, kā vienīgi to, kas ir smelta no konkrētā jautājuma»³¹.

Līdz ar to uzvedinoši jautājumi pēc savas būtības kumulatīvi

«ir tādi, kas jau satur norādi uz vēlamo atbildi un uz kuriem var atbildēt ar «jā» vai «nē»»³².

Lingvistiskajā literatūrā uzvedinoši jautājumi tiek iedalīti priekšā pasakošajos (piemēram, «vai Ogre gadījumā neatrodas netālu no Rīgas?») jautājumos, tādos jautājumos, kuros jau pašos iekļauta atbilde (piemēram, «kurš ir apglabāts kapā, kurā ir apglabāts Šmits?»), un vadošos jautājumos (piemēram, A: «noteiktajā laika periodā es biju valdes vadītājs.»; B: «valdes priekšsēdētājs?»; A: «jā».)³³

Padomju kriminālprocesuālists Mihails Strogovičs (*Михаил Соломонович Строгович*, 1894–1984) uzskatīja, ka uzvedinošs jautājums nekad nav pieļaujams.³⁴ Līdzīgu viedokli pauda arī Prof. A. Liede.³⁵ Taču M. Balalajeva norāda, ka, lai atzītu uzvedinošu jautājumu par nepieļaujamu ir nepieciešams:

«[1] apliecināt kā pierādītu faktu par apstākļiem, kuri agrāk netika izmeklēti tiesā un vēl jo vairāk netika pakļauti pašai nopratināšanai pirms tam tiešajā nopratināšanā; [2] piekrist liecinieka apgalvojumiem, kuri noraida iepriekš sniegtās liecības; [3] atzīt par pierādītu faktu, attiecībā uz kuru agrāk izteikti tikai pieņēmumi vai tika sniegtas pretrunīgas liecības»³⁶.

³¹ Центров Е. Наводящий вопрос и оглашение показаний на допросе. Российская юстиция, 2003, № 10, с. 55. Citēts: Савельева М.В. Проблемные аспекты наводящих вопросов в уголовном судопроизводстве. Pieejams: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Pravo/11_120570.doc.htm

³² Indulēns I. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978, 215. lpp.

³³ Галанова Е. М. Функциональные типы наводящих вопросов. Pieejams: <https://cyberleninka.ru/article/n/funktsionalnye-tipy-navodyaschih-voprosov> [aplūkots 2019. gada 26. decembrī].

³⁴ Strogovičs M. S. Kriminalprocess. Mācības grāmata juridiskām skolām. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1946, 87. lpp.

³⁵ Liede A. Kriminālprocess. Tiesvedības norise krimināllietā. Rīga: Zvaigzne, 1973, 61. lpp.

³⁶ Балаалева М. В. От допустимости вопросов к допустимости показаний: правомерность образования судебных доказательств в ходе допросов по уголовному делу. Теория и практика правоохранительной деятельности. Вестник калининградского филиала Санкт-Петербургского Университета МВД России, с. 25.

Saprotams, ka praktiski tas nav iespējams, līdz ar to pat no formālās loģikas viedokļa uzvedinoši jautājumi visos gadījumos nav atzīstami par nepieļaujamiem.

Neatbilstoša-uzvedinoša jautājuma galvenais kritikas iemesls ir šī iegalvojošā darbība, kuras rezultātā var tikt sniegta neprecīza un pat nepatiesa liecība. Šādu aspektu bija domājis arī M. Strogovičs, norādot, ka

«uzvedinoša jautājuma aizliegums balstīts tajā, ka tas bieži noved pie nepareizas atbildes: liecinieks liecina ne to, ko pats zina, bet gan to, ko viņam ir pateicis priekšā jautājuma uzdevējs, īpaši gadījumos, kad pats liecinieks neatceras doto faktu vai arī atceras to nepilnīgi, nav pārliecināts par to, kas bija patiesība».³⁷

Jāpiekrīt M. Balalajevai, kas par uzvedinošu jautājumu uzdošanas aizlieguma argumentu apraksta maksimālas brīvības nodrošināšanu noprotinājamajam, kurš sniedz liecības par faktiem, kuri viņam ir zināmi.³⁸ Tomēr, ievērojot tiesu praksē daudzkārt pieredzēto, ne vienmēr liecinošās personas ir spējīgas brīvā stāstījumā sniegt pilnvērtīgas liecības par viņiem zināmajiem faktiem. Tādējādi kategorisks uzvedinošu jautājumu aizliegums nav saprātīgs risinājums krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā.

3. Iebildumi par nepieļaujamiem jautājumiem

Gadījumos, kad konstatējams, ka uzdotais jautājums nav pieļaujams atbilstoši pastāvošai kriminālprocesuālajai kārtībai, procesā iesaistītās personas par to var izteikt iebildumus, izrādot savu attieksmi jeb pozicionējot savu nostāju pret to.

Īpaša uzmanība iebildumiem tiek pievērsta valstīs, kas atbilst anglosakšu tiesību sistēmai, kur juridisko terminu vārdnīcās jēdziens aplūkots padziļināti un interpretēts gan vispārinot, gan sašaurinot.

Piemēram, 2004. gadā izdotajā juridisko terminu skaidrojošajā vārdnīcā «iebilst» (oriģ. – «object») tiek skaidrots kā

«izteikt, ka persona neakceptē vai nepiekrīt kaut kam»³⁹.

³⁷ Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. Москва: Издательство академии наук СССР, 1958, 312. lpp.

³⁸ Балалаева М. В. От допустимости вопросов к допустимости показаний: правомерность образования судебных доказательств в ходе допросов по уголовному делу. Теория и практика правоохранительной деятельности. Вестник калининградского филиала Санкт-Петербургского Университета МВД России, с. 25.

³⁹ Ba. Dictionary of Law. Fourth edition. Londond: Bloomsbury Publishing Plc, 2004, p. 204.

Savukārt jaunākā juridisko terminu vārdnīcas izdevumā jēdziens «iebildumi» (oriģ. – «objection») ir skaidrots kā

«advokāta iejaukšanās, apgalvojot, ka otras puses advokāta uzdotais jautājums ir nepiemērots un to nevajadzētu atļaut, vai ka dokuments vai kāds cits lietisks pierādījums nebūtu pieņemams»⁴⁰.

Juridiskajā literatūrā iebildumi tiek uzskatīti par lūgumu

«tiesnesim izslēgt pierādījumu sakarā ar tā nepiemērotību»⁴¹.

Latviešu valodas vārdnīcā, skaidrojot jēdzienu «iebilst», norādīts, ka tā nozīme ir

«izteikties pret ko, pateikt, ka nepiekrīt (kam), apšaubā (ko)»⁴².

Arī Latvijā tiesu praksē nereti tiek izteikti iebildumi pret kādu no procesa dalībnieka uzdoto jautājumu liecinošām personām, taču šāds kriminālprocesa tiesību institūts nav īpaši iztirzāts nedz juridiskajā literatūrā, nedz arī reflektēts judikatūrā.

4. Ieskats jautājumu uzdošanas un noraidīšanas tradīcijās ārvalstīs

Nemot vērā to, ka Latvijā šobrīd nedz tiesu prakses, nedz doktrīnas avotos nav pietiekoši iztirzāts jautājums par liecinošajām personām uzdodamo jautājumu pieļaujamību un iebildumu pamatotību pret tiem, autoru ieskatā būtiski ir vismaz pavirši ielūkoties ārvalstīs izveidotajā praksē un doktrīnas atziņās, tādā veidā izvērtējot arī iespējamās korekcijas Latvijas tiesās.

Pētot Krievijas Federācijas regulējumu, konstatējams, ka juridiskajā literatūrā pastāv uzskats, ka tieši Krievijas impērijas 1864. gada 20. novembra Kriminālprocesa nolikumā (oriģ. – «Уставъ уголовного судопроизводства»⁴³; precīzā tulkojumā – Krimināltiesāšanas kārtības ustavs⁴⁴), visplašāk bija noteikts regulējums par jautājumu formulēšanas un uzdošanas problemātiku. Jānorāda, ka Krievijas impērijas 1864. gada 20. novembra Kriminālprocesa nolikums starpkaru periodā bija spēkā arī Latvijas Republikā. Šeit tomēr vēlreiz jāatgādina, ka Krievijas impērijas 1864. gada Kriminālprocesa nolikumā šis regulējums bija nozīmīgs lietas izskatīšanai zvērināto tiesā.

⁴⁰ Stewart W. J., Burgess R. Dictionary of Law. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 278.

⁴¹ OSCE Evidence & Objections: Domestic and international standards. Skopje: Polyesterday, 2016, p. 29.

⁴² Latviešu valodas vārdnīca. D. Guļevskas red. Rīga: Avots, 1987, 258. lpp.

⁴³ Уставъ Уголовнаго Судопроизводства (свод зак. т. XVI, ч. 1, изд. 1914 года). С позднѣйшими законеніями, законодательными мотивами, разъясненіями Правительствующаго Сената и циркулярами Министерства Юстиціи. Изданіе восьмое, исправленное и дополненное. Составленъ М. П. Шрамченко и В. П. Ширковымъ. Рига: Изданіе книгоиздательства и книжнаго магазина Давида Гликсмана, 1923.

⁴⁴ Valsts un tiesību vēsture: jēdzienos un terminos. Sast. P. Valters. Rīga: SIA Divergens, 2001, 311. lpp.

Savukārt šobrīd spēkā esošajā Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodeksā⁴⁵ (oriģ. – «Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации») jautājuma uzdošana pati par sevi noteikta vairākos pantos, tostarp, Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodeksa 47. pantā («Apsūdzētais»), 57. pantā («Eksperts»), 58. pantā («Speciālists») un 59. pantā («Tulks»). Un arī te jāatceras, ka Krievijas Federācijas kriminālprocesā, lai arī ne visos gadījumos, lietu iztiesāšana var notikt ar zvērināto piesēdētāju dalību.

Skaidrs jautājumu ierobežojums ir ietverts Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodeksa 189. panta («Vispārējie pratināšanas noteikumi») otrajā daļā, kurā noteikts aizliegums uzdot iepriekš analizētos uzvedinošos jautājumus. Šādu normu Krievijas likumdevējs daļēji dublē arī 193. panta («Uzrādīšana atpazīšanai») septītajā daļā, 194. panta («Liecību pārbaude uz vietas») otrajā daļā, kā arī 275. panta («Apsūdzētā nopratināšana») pirmajā daļā, kurā noteikts, ka tiesas priekšsēdētājs noraida uzvedinošus jautājumus, kā arī tādus jautājumus, kas nav saistīti ar lietu.

Līdzīgi kā Latvijā arī Krievijā iztiesāšanā lielu lomu ieņem tiesas priekšsēdētājs, jo tieši viņam

«saskaņā ar kriminālprocesuālajiem normatīvajiem aktiem būtu jāizskata un jānoraida nepieļaujami jautājumi»⁴⁶.

Šajā gadījumā, ņemot vērā to, ka Krievijas Kriminālprocesa kodeksā nav iekļauta definīcija nevienam no noraidāmo jautājumu veidiem, konstatējams, ka tiesnesis tiesas procesā vai izmeklētājs pirmstiesas procesā konfrontēšanas gadījumā to izlemj pēc savas iekšējās pārlicības. Uz šo subjektivisma aspektu norāda arī kriminālprocesa pētnieki, piemēram, L. Zašlapins uzskata, ka

«kritēriji, lai pieņemtu lēmumu par jautājuma noraidīšanu, jautājuma atzīšanu par uzvedinošu vai tādu, kas neattiecas uz lietu, ir saistīti ar subjektīviem izmeklētāja vai izmeklēšanas amatpersonas uzskatiem.»⁴⁷

Pilnā mērā tas attiecas arī uz tiesas priekšsēdētāju. Jādomā, ka zināmas analogijas ir saskatāmas arī tiesvedībā krimināllietās Latvijā.

Tas, protams, var radīt arī negodprātīgu rīcību un, kā norādījis Krievijas advokāts Nvers Gasparjans (*Нвер Саркисович Гаспарян*), tad

⁴⁵ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <https://www.zakonrf.info/upk/> [aplūkots 2020. gada 5. janvārī].

⁴⁶ Гаспарян Н. Ваш вопрос снят председательствующим! Pieejams: <http://www.palatask.ru/article-all/gasparyan/remove.html> [aplūkots 2019. gada 30. decembrī].

⁴⁷ Зашляпин Л.А. Справедливые процедуры использования вопросов в допросах. Pieejams: <https://elibrary.ru/item.asp?id=26307847> [aplūkots 2019. gada 10. novembrī].

«tā notiek diezgan bieži, kad tiesnesis, pretēji likumā noteiktajam, atrodoties procesuālajā aliansē ar prokuroru, faktiski īsteno kriminālvajāšanu»⁴⁸.

M. Balalajeva uzsver tiesas priekšsēdētāja kontroles nozīmīgumu pār procesu, kas izpaužas kā [1] neattiecināma materiāla nepieļaušana, noņemšana, ja tas neattiecas uz nopratināšanas priekšmetu; [2] nepieļaujamu veidu pierādījumu iegūšanas apspiešana un uzvedinošu jautājumu noņemšana; [3] psiholoģiska spiediena izdarīšanas uz nopratināmo nepieļaušana; [4] nosacījumu radīšanas nopratināmā brīvam izklāstam un atbildēm uz jautājumiem pēc būtības; [5] citu dalībnieku un pretējās puses iejaukšanās nopratināšanā ierobežošana.⁴⁹

Papildus M. Balalajevas norādītajam, atsevišķi Krievijas tiesību zinātnieki norāda uz nepieciešamību ierobežot arī cita veida jautājumus. Piemēram, N. Gasparjans aicina ierobežot jautājumus, kas uzdoti nekorektā vai aizvainojošā formā, jautājumus, kam nav sakara ar pierādāmajiem apstākļiem, iepriekš tiesā noskaidrotus jautājumus, jautājumus, uz kuriem atbildot, nepieciešamas speciālas zināšanas, kuras acīmredzami nopratināmajam nav, jautājumus, kuri saistīti ar liecību sniegšanu draudu iespaidā vai pamatoti ar izkropļotām atbildēm, ar liecinieku spekulācijām, baumām, vai gadījumiem, kad liecinieks nespēj nosaukt savas sniegtās informācijas avotu, nekonkrētus jautājumus, jautājumus, kas attiecināmi uz advokātu noslēpumu vai izmeklēšanas noslēpumu, tādus, kas saistīti ar vispārzināmiem un pierādījumu neprasošiem faktiem.⁵⁰ M. Balalajeva savukārt uzskata, ka papildus ir jānosaka aizliegums tādiem jautājumiem, kas mudina nopratināto personu sniegt liecības

«pēc baumām, pieņēmumiem, saviem pašas vērtējumiem vai tiesājamā negatīvam raksturojumam»⁵¹.

Kā redzams, mēģinājumi sniegt pilnīgāku aizliedzamo jautājumu katalogu ir saistīti ar vēlmi radīt skaidrus un saprotamus «spēles noteikumus» krimināllietas iztiesāšanā, lai nepieļautu patvaļīgu jautājumu noņemšanu bez dibināta iemesla un subjektīvu faktoru dēļ. Visdrīzāk līdzīgs ceļš būtu ejams arī mūsu likumdevējam.

⁴⁸ Гаспарян Н. Ваш вопрос снят председательствующим!

Ріејамс: <http://www.palatask.ru/article-all/gasparyan/remove.html> [aplūkots 2019. gada 30. decembrī].

⁴⁹ Балалаева М. В. От допустимости вопросов к допустимости показаний: правомерность образования судебных доказательств в ходе допросов по уголовному делу. Теория и практика правоохранительной деятельности. Вестник калининградского филиала Санкт-Петербургского Университета МВД России, с. 25.

⁵⁰ Гаспарян Н. Ваш вопрос снят председательствующим!

Ріејамс: <http://www.palatask.ru/article-all/gasparyan/remove.html> [aplūkots 2019. gada 30. decembrī].

⁵¹ Балалаева М. В. От допустимости вопросов к допустимости показаний: правомерность образования судебных доказательств в ходе допросов по уголовному делу. Теория и практика правоохранительной деятельности. Вестник калининградского филиала Санкт-Петербургского Университета МВД России, с. 25.

Vācijas Federatīvajā Republikā kriminālprocesa regulējums ietverts Kriminālprocesa kodeksā (oriģ. – «Strafprozessordnung»)⁵², kurā 240. pants nosaka tiesības uzdot jautājumus, savukārt 241. pants – noraidīt jautājumus.

Vācijas Kriminālprocesa kodeksa 241. panta pirmajā daļā noteikts, ka tiem, kuri ļaunprātīgi izmanto tiesības uzdot jautājumus, šīs tiesības var tikt atņemtas.⁵³ Kā secināms no minētā panta zinātniski-praktiskajiem komentāriem, tad tiesnesis vispirms aizrāda par tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, bet, ja persona šo aizrādījumu neņem vērā un turpina, tad tiesnesis var liegt izmantot tiesības uzdot jautājumus.⁵⁴ Panta otrajā daļā ievērti divi kritēriji jautājuma noraidīšanai, proti, tiesnesis izvērtē un noraida jautājumus, ja tie [1] ir nederīgi jeb nepiemēroti (oriģ. – «Ungeeignet») vai arī [2] neattiecas uz nopratināšanas priekšmetu (oriģ. – «Nicht zur Sache gehörende Fragen»)⁵⁵.

Liecinieka nopratināšana regulēta Vācijas Kriminālprocesa kodeksa 241. a pantā, bet 242. pantā noteikts, ka gadījumus, kad rodas šaubas par jautājuma pieļaušanu, izlemj tiesa.

Analizējot vācu tiesību doktrīnas avotus, secināms, ka jautājumi, kuri neattiecas uz lietu ir tādi, kas neattiecas uz iztiesājamo darbību un tiesiskajām sekām, kas izriet no šādas darbības, taču maznozīmīgi jautājumi nevar tikt uzskatīti par nenozīmīgiem, un līdz ar to tie ir jāpieļauj.

Īpaša uzmanība tiek pievērsta tam, lai visi pierādījumi, tajā skaitā, liecinieku liecības būtu atbilstošas un patiesas, līdz ar to jautājumi, kuri skaidri un nopietni ir vērsti uz to, lai pārbaudītu liecinieka liecību ticamību, nedrīkst tikt noraidīti un tie ir jāpieļauj.⁵⁶ Būtībā līdz ar to tiek pieļauti arī uzvedinoši jautājumi.

Toties nederīgi jautājumi⁵⁷ ir tie, kas faktisku apsvērumu dēļ nevar dot ieguldījumu patiesības noskaidrošanā vai kurus juridisku iemeslu dēļ nevar uzdot. Piemēram, gadījumos, kad amatpersona

⁵² Die Strafprozessordnung. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/index.html> [aplūkots 2019. gada 30. jūlijā].

⁵³ Головненков П., Наталья Спица Н. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO). Научно-практический комментарий и перевод текста закона. Potsdam: Universitätsverlag, 2012, стр. 265.

⁵⁴ Meyer-Gofßner L., Schmitt B. Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen. München: Verlag C. H. Beck, 2013, S. 997.

⁵⁵ Meyer-Gofßner L., Schmitt B. Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen. München: Verlag C. H. Beck, 2013, S. 997.
Головненков П., Наталья Спица Н. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO). Научно-практический комментарий и перевод текста закона. Potsdam: Universitätsverlag, 2012, стр. 265.

⁵⁶ Meyer-Gofßner L., Schmitt B. Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen. München: Verlag C. H. Beck, 2013, S. 997.

⁵⁷ Ibid, S. 998.

sniedz liecību⁵⁸ nevar tikt uzdots jautājums par šīs amatpersonas dzīvesvietu, tāpat arī nevar tikt uzdoti jautājumi, kas pazemo liecinieku⁵⁹.

Nederīgi jautājumi ir arī jautājumi ar dubultu nozīmi, kā arī suģestējoši un provokatīvi jautājumi. Tāpat arī, ja vien procesa laikā procesa dalībniekam nemainās loma, piemēram, liecinieks kļūst par apsūdzēto, par nederīgiem tiek atzīti tādi jautājumi, kas jau iepriekš ir atbildēti.⁶⁰

Ņemot vērā, ka liecinošās personas loma ir sniegt vai apstiprināt kādus konkrētus faktus, tad Vācijā par nederīgiem tiek atzīti arī jautājumi, kas prasa lieciniekam sniegt situācijas morālo vai tiesisko novērtējumu, ar ko visnotaļ bieži tiek «grēkots» Latvijas tiesās.

Tāpat arī pavisam loģiski par nederīgiem tiek atzīti tādi jautājumi, kas nav atbilstoši liecinieka (kā arī eksperta) kompetencei un zināšanām.

Papildus iepriekš minētajam, Vācijas Kriminālprocesa kodekss aizsargā arī komercdarbību un komercnoslēpumu. Līdz ar to attiecīgie jautājumi par šīm tēmām var tikt uzdoti tikai slēgtā sēdē,

«izslēdzot sabiedrības [klausītāju] piedalīšanos tiesas sēdē»⁶¹.

Savukārt visizvērstāk jautājumu uzdošanas un noraidīšanas doktrināri-teorētiskais pamatojums ir analizēts un skaidrots tieši Amerikas Savienoto Valstu tiesību sistēmā. Lai gan tā, atšķirībā no Latvijas tiesību sistēmas, pieder pie anglosakšu tiesību loka, tomēr, ņemot vērā, ka abi loki

«ir ļoti tuvi, ja tos salīdzina no konkrēto juridisko rezultātu un līdz ar to tiesiskās realitātes viedokļa»⁶²,

ASV pastāvošās atziņas ir iespējams ņemt vērā un piemērot arī Latvijas kriminālprocesā.

Raksta ietvaros, aplūkojot konkrēto jautājumu, jāņem vērā ASV tiesību un tiesu sistēmas specifiku, kā arī atšķirības starp štatu un federālajām tiesām. Neraugoties uz to, ka anglosakšu tiesību sistēmas balstās uz «common law» un precedentu tiesību principiem kā primārajiem tiesību avotiem, tomēr lielu lomu kriminālprocesuālajos jautājumos ieņem arī rakstītās tiesības, likumi, statūti u.tml.

⁵⁸ Ierobežojums saistīts ar Vācijas Kriminālprocesa kodeksa 68. pantu – nopratināšana par personas datiem, ierobežojumi šādu datu sniegšanai.

⁵⁹ Ierobežojums saistīts ar Vācijas Kriminālprocesa kodeksa 68.a panta – jautājumi par faktiem, kas var aizskart godu, kā arī saistībā ar sodāmību. Saskaņā ar minēto pantu šādi jautājumi var tikt uzdoti tikai tad, ja tā ir «galējā nepieciešamība» vai ir jāpārbauda liecinieku liecību ticamība.

⁶⁰ Meyer-Gofner L., Schmitt B. Strafprozessordnung, Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen. München: Verlag C. H. Beck, 2013, S. 997.

⁶¹ Ibid, S. 998.

⁶² Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J. Neimanis, 2004, 110. lpp.

Federālajās tiesās kriminālprocesuālajos jautājumos pamatā tiek izmantoti divi likumi: Kriminālprocesa Federālie noteikumi (oriģ. – «Federal Rules of Criminal Procedure»)⁶³, un šī raksta ietvaros analizētie Pierādījumu Federālie noteikumi (oriģ. – «Federal Rules of Evidence»)⁶⁴, turpmāk – FRE. Liecinieku nopratināšanas un pierādījumu uzrādīšanas kārtība, tai skaitā, pamatprincipi, kuru neievērošanas gadījumā procesa dalībnieks var izteikt savus iebildumus, ir noteikti FRE 611.punktā. Šajā regulējumā īpaši uzsvērtā tiesas kontrole procesa laikā, lai 1) procedūras padarītu efektīvas patiesības noskaidrošanai; 2) izvairītos no laika izniekošanas; 3) aizsargātu lieciniekus no uzmācības un nepamatotas spiediena izdarīšanas.

Dažādi autori izdala vairākus jautājumus, uz kuriem procesa dalībnieks var izteikt iebildumus. Savukārt pastāv trīs veidi, kā tiesnesis var atbildēt uz izteiktajiem iebildumiem. Pirmkārt, viņš var konstatēt iebildumu («objection noted»), nepieņemot lēmumu par konkrētā iebilduma pieļaujamību vai nepieļaujamību. Šajos gadījumos procesa dalībnieks var prasīt konkrēta lēmuma pieņemšanu. Otrkārt, tiesnesis var apmierināt iebildumu («objection sustained»). Tādā gadījumā konkrētā darbība vai uzdots jautājums ir jāpārtrauc. Treškārt, tiesnesis var noraidīt iebildumu («objection overruled») un pieļaut konkrētās darbības veikšanu vai uzdoto jautājumu.⁶⁵

Turpmāk publikācijā autori analizēs visbiežāk izskatītos jautājumus, par kuriem var izteikt iebildumus, kuri izteikti saskaņā ar likumā ietvertajiem noteikumiem vai tiesnesim «piemītošo autoritāti», lai kontrolētu tiesas procesu un pierādījumu sniegšanu.⁶⁶

Argumentējošs jautājums («argumentative») pēc savas būtības lūdz lieciniekam apstiprināt jautājuma uzdevēja kopsavilkumu, secinājumus vai slēdzienu. Kā piemērs šāda veida jautājumam juridiskajā literatūrā minēts –

«Ņemot vērā, ka Jūs bijāt 80 pēdu attālumā, lija lietus, bija tumšs un zādzība ilga tikai dažas sekundes, jums nevarēja būt pietiekoši laba iespēja redzēt laupītāja seju, vai ne?»⁶⁷

⁶³ Federal Rules of Criminal Procedure tika pieņemti ar ASV Augstākās tiesas rīkojumu 1944. gada 26. decembrī. ASV Kongresam tie nosūtīti 1945. gada 3. janvārī un stājās spēkā 1946. gada 21. martā. Pieejams: <https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp> [aplūkots 2020. gada 20. februārī].

⁶⁴ The Federal Rules of Evidence tika pieņemti ar ASV Augstākās tiesas rīkojumu 1972. gada 20. novembrī, lai apvienotu visus nepieciešamos avotus. ASV Augstākās tiesas priekšsēdētājs tos nosūtīja ASV Kongresam ar atrunu par spēkā esamību pēc apstiprināšanas Kongresā. Augstākās tiesas ierosinātie noteikumi ar Kongresa izdarītajiem grozījumiem stājās spēkā 1975. gada 1. jūlijā. Pieejams: <https://www.law.cornell.edu/rules/fre> [aplūkots 2020. gada 20. februārī].

⁶⁵ OSCE Evidence & Objections: Domestic and international standards. Skopje: Polyesterday, 2016, p. 30.

⁶⁶ Ibid, p. 29.

⁶⁷ Mauet T. A. Trial Techniques. Fifth Edition. New York: Aspen Law & Business. Aspen Publishers. Inc, 2000, p. 488.

Šāda tipa jautājumiem ir noraidāmi divu iemeslu dēļ: 1) tie nav paredzēti tam, lai no liecinieka noskaidrotu kādu informāciju; 2) tie izaicina liecinieku apstiprināt jautājuma uzdevēja secinājumus.⁶⁸

Par argumentējošiem tiek uzskatīti arī tādi jautājumi, kas provocē liecinieku, piemēram, lietā *United States v. Micklus*⁶⁹ tika uzdots jautājums par to, vai personai nebija iebildumu nākt uz tiesu un melot tai no liecību sniegšanas sākuma līdz pašām beigām.

Iebildumi var tikt izteikti arī attiecībā uz jautājumu, kurā iekļauts nekorekts apzīmējums («improper characterization»), piemēram, «viņš Jums uzbruka kā tāds neprātīgs suns, vai ne?»⁷⁰.

Daži tiesību zinātnieki gan šāda tipa jautājums uzskata par argumentējošiem jautājumiem.⁷¹

Procesa dalībnieks var izteikt iebildumus arī par tādu jautājumu, kas jau ir ticis uzdots un uz to liecinieks jau ir sniedzis atbildi («asked and answered»).

Atkārtoti tomēr jānorāda, ka ASV tiesas sēdē pastāv vairākas liecinieka nopratināšanas stadijas. Proti, jautājumus var uzdot tiešas nopratināšanas («direct examination») laikā, kā arī liecinieka nopratināšanā, ko veic procesuālais oponents («cross-examination»)⁷². Jautājums ir noraidāms tad, ja tas atkārtojas konkrētajā nopratināšanas stadijā, taču, piemēram, lietā *United States v. Miller* tiesa norādīja kā nepieļaujamus arī gadījumus, kad, ja personu pārstāv vairāki advokāti, atkārtoto jautājumu uzdod otrs advokāts.⁷³

Tāpat arī var tikt izteikti iebildumi par jautājumu, kas ir ārpus iepriekš tiesā noteiktās nopratināšanas stadijas robežas («beyond the scope»). Proti, drīkst uzdot jautājumus tikai par tēmām, kas iepriekš nopratināšanas stadijā ir izskatītas.⁷⁴

Ar jau atbildētu jautājumu daļēji saistīts arī kumulatīvs («cumulative») jautājums. Šādos gadījumos iebildumus visbiežāk izsaka par liecinieka aicināšanu liecināt vai lietiskā pierādījuma pievienošanu. Tiesību zinātnieki norāda, ka, ja viens liecinieks jau ir sniedzis liecību un otrs nespēj pateikt neko jaunu vai sniegt kādu pienesumu lietai, tad iebildums par tāda liecinieka aicināšanu ir izteikts

⁶⁸ OSCE Evidence & Objections: Domestic and international standards. Skopje: Polyesterday, 2016, p. 34.

⁶⁹ *United States v. Micklus* 581 F.2d 612, 617, n. 3 (7th Cir. 1978).

⁷⁰ Mauet T. A. *Trial Techniques*. Fifth Edition. New York: Aspen Law & Business. Aspen Publishers. Inc, 2000, p. 488.

⁷¹ Piemēram, T. A. Mauet šādu principu izdala atsevišķi, līdzīgi izdalīts arī OSCE izdotajā «Evidence & Objections: Domestic and international standards», savukārt S. Lubet un J. C. Lore savā grāmatā «Modern Trial Advocacy Analysis & Practice: Law School Fourth Edition» šādu principu atsevišķi neskata.

⁷² Sk. 24. atsauci.

⁷³ *United States v. Miller*, 463 F. 2d 600, 601 (1st Cir. 1972).

⁷⁴ *People v. Johnson*, 743 N.E.2d 150, 156 (III. Ct. App. 2000).

State v. Canaan, 964 P.2d 681, 695 (Kan. 1998).

State v. Bjorklund, 604 N.W.2d 169 (Neb. 2000).

Green v. State, 688 So. 2d 301 (Fla. 1996).

pamatoti un ir pieņemams.⁷⁵ Ja pierādījumi dublējas tikai daļēji, bet ne kopumā, tad bieži vien šādi pierādījumi tiek atļauti.⁷⁶ Tomēr tiesu prakse šajos jautājumos nav viennozīmīga, konstatējams, ka dažos gadījumos tiesa atļauj kumulatīvus lieciniekus⁷⁷, citos savukārt izslēdz⁷⁸.

Iebildumus var izteikt arī par jautājumu, kad tā uzdevējs ietver tajā savus pieņēmumus, kas nav pierādīti un par kuriem pastāv šaubas («assuming facts not in evidence»)⁷⁹. Tātad – tieši iepriekš esejā atspoguļotā «...a, kad Jūs labāk atcerējāties notikušo – uzreiz pēc notikuma vai tagad?» jautājuma ar dubultu nozīmi kategorijas izteikums. Kā viens no piemēriem tiek minēts ikoniskais jautājums – «kad jūs pārstājat sist savu sievu?». Šajā jautājumā ietverts apgalvojums, kas nav pierādīts un atbilde uz šo jautājumu būtu vērtējama kā nepieņemama.

Salīdzinājumam šeit varētu piedāvāt arī konkrētus piemērus no kādas tiesas sēdes gaitas Latvijā. Konkrētajā gadījumā cietušā pārstāvis konstruēja jautājumu šādi: «Sakiet. Es atvainojos, bet, kad jūs melojat? Tagad vai policijā?» un «Kad jūs tuvāk stāstāt patiesībai? Kad jūs policijā pratināja vai kad pagājuši daudzi gadi šodien?».

Tāpat arī tajā pašā tiesvedībā, pratinot citu liecinošo personu, izveidojās pat visnotaļ īpatnēja diskusija: «Cietušā pārstāvis: Tātad šo dokumentu arī jūs neatpazīstat, ka jūs būtu nesis uz tulkošanu? Liecinošā persona: Neatpazīstu. Cietušā pārstāvis: Vai jūs izslēdzat, ka jūs varētu būt šos dokumentus nesis tulkot un apliecināt šos dokumentu patiesumu? Liecinošā persona: Ko es tieši izslēdzu, vai es esmu nesis? Es nevaru atbildēt, ko es nezinu. Cietušā pārstāvis: Nezināt, tātad neizslēdzat?»

Turpinot ASV jautājumu un iebildumu atziņu izpēti, konstatējams, ka var tikt izteikti iebildumi par saliktu jautājumu («compound question»). Kā noteikusi tiesa *State v. Sanchez* lietā – salikts jautājums iekļauj sevī vairāk kā vienu jautājumu un vairāk kā vienu atbildi. Līdz ar to var rasties pārpratumi, jo, pirmkārt, jautājums var kļūt neskaidrs, otrkārt, atbilde var būt mulsinoša.⁸⁰

Izsakot iebildumu, tiek konstatēts, ka patiesībā jautājums sastāv no diviem jautājumiem, kas tiek pozicionēti kā viens, proti, jautājumā ietverti divi atsevišķi fakti. Attiecībā uz saliktu jautājumu iebildumus var celt gadījumos, kad pat visvienkāršākā atbilde var radīt neskaidrības. Kā piemērs

⁷⁵ Mauet T. A. *Trial Techniques*. Fifth Edition. New York: Aspen Law & Business. Aspen Publishers. Inc, 2000, p. 490.

Sk. arī Freedman H. E. *New York Objections*. New York: James Pubns, 2014.

⁷⁶ *Shafran v. St. Vincent's Hospital Medical Center*, 264 A.D.2d 553, 694 N.Y.S.2d 642 (1st Dept. 1999).

⁷⁷ *Nimkoff v. Nimkoff*, 74 A.D.3d 408, 902 N.Y.S.2d 65(1st Dept. 2010).

⁷⁸ *Cor Can. Rd. Co., LLC v. Dunn & Sgromo Engrs., PLLC*, 34 A.D.3d 1364, 825 N.Y.S.2d 601 (4th Dept. 2006). *Bennett v. Ferguson*, 31 A.D.3d 356, 817 N.Y.S.2d 643 (2d Dept. 2006).

⁷⁹ Mauet T. A. *Trial Techniques*. Fifth Edition. New York: Aspen Law & Business. Aspen Publishers. Inc, 2000, p. 485.

⁸⁰ *State v. Sanchez* 923 P.2d 934, 948 (Haw. Ct. App. 1996).

juridiskajā literatūrā minēts – «vai Jūs gājāt uz Smita Tavernu 13. datumā un uz Franka Tavernu 15. datumā?» (atsevišķi neizdalot abas vietas un laikus).⁸¹

Šādā gadījumā salikts jautājums, pret kuru ir celti iebildumi, var tikt sadalīts divās atsevišķās daļās, kas visbiežāk praksē tā arī tiek atrisināts.

Līdzīgs gadījums bija arī vienam no šī raksta autoriem, kad tiesvedībā cietušā pārstāvis uzdeva jautājumu: «Cietušā pārstāvis: Sakiet, es tā, noprecizējot, jūs te atsaucāties sākumā, ka jūs esat tiesu eksperte, bet tomēr precīza jūsu atbilde – šo atzinumu jūs esat taisījusi kā tiesu eksperte, kā speciālists, kā atzinumu, kāds tomēr juridiskais statuss ir šim dokumentam, Jūsprāt?»

Tāpat arī ASV ceļami iebildumi par jautājumu, kas rosina liecinieku nevis tieši liecināt, bet atstātīt kādu apstākli («hearsey»). Šāds ierobežojums ietverts arī FRE 8. nodaļā. Saskaņā ar FRE 801. noteikuma c daļu par atstāstu tiek uzskatīts paziņojums: 1) ko tā paziņotājs neveic, sniedzot liecību konkrētajā notiekošajā tiesas sēdē un procesā; 2) puses piedāvā kā pierādījumus, lai apliecinātu paustā paziņojuma patiesumu un atbilstību lietai. Savukārt 801. noteikuma d daļā ietverti gadījumi, kad šāds paziņojums netiek uzskatīts par atstāstu.

Juridiskajā literatūrā atstāsts ir aprakstīts kā

«ārpus tiesas [oriģ. – out-of-court] apgalvojums, kas balstīts uz otrās šķiras zināšanām, kas tiek izteiktas kā patiesība»⁸²,

tātad patiesais pierādījums ir «ārpus tiesas»⁸³, proti, varētu teikt, ka domāta atsaukšanās uz baumām. Šāds apgalvojums var tikt veikts rakstveidā vai mutvārdos.⁸⁴ Kā šādu jautājumu piemēri tiek minēti – «Ko Džons Jums teica?», «Ko sacīja pārējie diskusijas dalībnieki?» (gadījumos, ja neviens no šiem minētajiem cilvēkiem nav procesa dalībnieks).⁸⁵

Iebildumus var celt arī gadījumos, kad jautājums prasa gara, stāstījuma formas atbildi («narrative»). Tādā veidā atbilde atļauj lieciniekam iekļaut nepiemērotus pierādījumus, neprecizējot faktiskos apstākļus un lietas būtību un, iespējams, mulsinot lēmuma pieņēmēju. Jautājuma uzdevējam ir jāuzdod konkrēts jautājums, uz kuru lieciniekam ir jāspēj atbildēt konkrēti, izvairoties no nevajadzīgu faktu izklāsta.⁸⁶

⁸¹ Mauet T. A. Trial Techniques. Fifth Edition. New York: Aspen Law & Business. Aspen Publishers. Inc, 2000, p. 487.

⁸² OSCE Evidence & Objections: Domestic and international standards. Skopje: Polyesterday, 2016, p. 38.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Mauet T. A. Trial Techniques. Fifth edition. New York: Aspen Law & Business, 2002, p. 479.

⁸⁵ Ibid, p. 480.

⁸⁶ Ibid, p. 482.

Kā piemēri jautājumam, kas nav uzskatāms par konkrētu, tiek minēti «izstāstiet visu, kas notika tajā dienā», «izstāstiet, ko jūs zināt par pusi», kā arī «vai jums ir vēl kas piebilstams»⁸⁷.

Atbilstoši FRE 601. punktam ikviena persona ir kompetenta būt par liecinieku, ja vien FRE vai kāds cits normatīvais akts neparedz citādāk. Tomēr ir ierobežojami jautājumi, kas ir ārpus liecinieka kompetences («competence»). Tāpat arī līdzīgs iebildums var būt atbilstoši liecinieka personisko zināšanu trūkumam («lack of personal knowledge»), kas izriet no FRE 602. noteikuma. Vēl jo vairāk, juridiskajā literatūrā norādīts, ka, lai kvalificētos par liecinieku, personai jāpiemīt kognitīvajām spējām saprast patiesas liecības sniegšanas «zem zvēresta» nozīmīgumu, kā arī jāpiemīt mentālai uztveres kapacitātei un atmiņai.⁸⁸

Atsevišķos gadījumos ierobežojami ir arī uzvedinoši jautājumi («leading question»). Atbilstoši FRE 611. noteikuma c daļai uzvedinošs jautājums nedrīkst tikt izmantots tieši nopratinot («direct examination»), izņemot gadījumus, kad tas ir nepieciešams liecinieka liecības sagatavošanai. Parasti tiesa atļauj uzvedinošos jautājumus liecinieka nopratināšanā, ko veic procesuālais oponents («cross-examination») vai kad puse izsauc sev nelabvēlīgu liecinieku («naidīgi liecinieki»). Visos šajos gadījumos iebildumi ir par jautājuma formu, līdz ar to, viens no iespējamajiem risinājumiem ir jautājuma pārfrāzēšana.⁸⁹

Vairāki praktizējoši juristi gan ir pauduši viedokli, ka, ja uz jautājumu atbilde ir «jā» vai «nē», tad tas ir uzvedinošs.⁹⁰ Taču, piemēram, lietā *State v. Abbot* tiesa skaidroja, ka ikkatrs jautājums ir savā veidā uzvedinošs, jo citādāk tiesa «nekur nenokļūtu»⁹¹. Autoru ieskatā šai atziņai var pilnībā piekrist.

Savukārt lietā *Porter v State* tiesa, izskatot iebildumus par jautājumu «Jūs apsūdzētajai pārdevāt tieši heroīnu, vai ne?», noteica, ka, ja vienīgā un pareizā atbilde ir vai nu «jā» vai «nē», tad tas ir uzvedinošs, savukārt, ja uz jautājumu tiklab var atbildēt ar «jā», kā ar «nē» un neviena no tām nav «pareizā» atbilde, jautājums nav uzvedinošs.⁹² Pie līdzīgām atziņām tiesa nonāca arī lietās *United States v. Duham*⁹³ un *Urbani v. Razza*⁹⁴.

Tāda komunikācija, kas ir uzskatāma par konfidenciālu saistībā ar to, ka starp procesa dalībniekiem pastāv noteiktas attiecības vai arī ir aizliegts atklāt sarunas saturu, ir uzskatāma par privilēģētu komunikāciju («privileged communication»). Šādas sarunas ir, piemēram, starp advokātu un klientu,

⁸⁷ *State v. Knowles* 946 S. W. 2d 791, 795 (Mo. Ct. App. 1997).

⁸⁸ OSCE Evidence & Objections: Domestic and international standards. Skopje: Polyesterday, 2016, p. 34.

⁸⁹ *Ibid*, p. 39.

⁹⁰ Montz C. L. *Trial Objections from Beginning to End: The Handbook for Civil and Criminal Trials*, 2002, p. 285.

⁹¹ *State v. Abbot*, 174 A. 2d 881, 889 (N.J. 1961).

⁹² *Porter v. State* 386 So. 2d at 1211.

⁹³ *United States v. Durham*, 319 F.2d 590 (4th Cir. 1963).

⁹⁴ *Urbani v. Razza*, 238, A.2d 383, 385 (R.I. 1968).

ārstu un pacientu, vīru un sievu.⁹⁵ Par jautājumu, kas aicina izpaust šādu informāciju, var izteikt iebildumus. Šāds iebildums izriet no FRE 501. noteikuma. Līdzīgi iebildumi var tikt izteikti arī par valsts noslēpumiem, lai aizsargātu noteiktus faktus, kas nevar tikt izpausti konkrētā tiesas procesa ietvaros.⁹⁶

FRE 4. nodaļa ir paredzēta jautājuma attiecināmības pārbaudei, īpaši, FRE 401. noteikums – pierādījuma attiecināmības tests, 402. noteikums – attiecināmu pierādījumu vispārējā pieļaujamība un 403. noteikums – attiecināmu pierādījumu izslēgšana sakarā ar nepiemērotību, kaitīgumu, laika izšķiešanu un citiem iemesliem. Līdz ar to nepieļaujami ir pierādījumi, kas nav attiecināmi («irrelevant»). Tas attiecināms arī uz liecībām.

FRE 401. noteikumā norādīts, ka pierādījums ir attiecināms divos gadījumos: 1) tam ir tendence faktu padarīt vairāk vai mazāk ticamu nekā tas būtu bez pierādījumiem; 2) spriežot tiesu, šim faktam ir nozīme. Kā konstatējams no FRE komentāriem⁹⁷, attiecināmības galvenais problēmjautājums ir tāds, vai konkrētam pierādījumam, pārbaudot to procesa ietvaros, ir pietiekama pierādījuma vērtība, lai to izskatītu un ar to pamatotu kādu argumentu vai faktu.

Attiecināmība nav uzskatāma par kādam pierādījumam raksturīgu īpašību, bet pastāv tikai kā saistība starp pierādījumu elementu un lietu, kuru var pienācīgi pierādīt. Piemēram, par liecinieka stāstīto un tā sasaukšanos ar kādiem faktiskajiem apstākļiem.

Savukārt FRE 403. noteikums izlīdz attiecīgus pierādījumus, ja tie uzskatāmi par kaitīgiem, rada apjukumu, laika izšķiešanu vai saistībā ar citiem iemesliem.

FRE noteikumos iepriekš atsevišķi tika izdalīts arī būtiskums («materiality»), bet tas ar laiku tika izslēgts un pievienots FRE 401. noteikumam par attiecināmību. Tajā pašā laikā vairāku štatu jurisdikcijā vēl aizvien pastāv izteikta atšķirība starp attiecināmību un būtiskumu.⁹⁸ Pierādījums tiek uzskatīts par būtisku, ja tam ir kāda loģiska nozīme un saistība ar izskatīto lietas problēmjautājumu.⁹⁹

Tāpat par neatbilstošu tiek uzskatīts jebkurš jautājums, kas liek lieciniekam minēt vai spekulēt («speculative»)¹⁰⁰ Kā iemesli iebildumu izteikšanai var būt tas, ka jebkura lieta ir jāpamato ar faktiem nevis spekulācijām. Taču ir pieļaujami aptuveni novērtējumi attiecībā uz laiku, attālumu, ātrumu un

⁹⁵ Mauet T. A. *Trial Techniques*. Fifth Edition. New York: Aspen Law & Business. Aspen Publishers. Inc, 2000, p. 475.

⁹⁶ OSCE Evidence & Objections: Domestic and international standards. Skopje: Polyesterday, 2016, p. 42.

⁹⁷ Tiesu komitejas piezīmes (oriģ. – «Notes of Committee on the Judicia»).

Pieejams: <https://www.law.cornell.edu/rules/fre> [aplūkots 2020. gada 20. februārī].

⁹⁸ Mauet T. A. *Trial Techniques*. Fifth edition. New York: Aspen Law & Business, 2002, p. 474.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid, p. 486.

vecumu.¹⁰¹ Kā viens no spekulatīviem jautājumu piemēriem, minams «vai, Jūsaprāt, viņš būtu tā darījis, ja zinātu, kādas sekas būtu šai darbībai».

Iebildumus var izteikt arī tad, kad liecinieks nesniedz atbildi uz uzdoto jautājumu («unresponsive»). Šādu iebildumu var izteikt tikai puse, kura tajā brīdī veic nopratināšanu.¹⁰²

Visbeidzot iebildumus var izteikt arī gadījumos, kad nav skaidrs jautājums, tā būtība vai adresāts («incomprehensible, incomplete, ambiguous»). Piemēram, jautājot, «ko viņš [neprecizējot, kas ir viņš] teica 13. marta sapulcē?». Tāpat arī iebildumi ir gadījumos, kad jautājumi varētu tikt dažādi interpretēti,¹⁰³ jautājumi var samulsināt liecinieku, maldināt tiesu vai veicināt neskaidru atbildi.¹⁰⁴

Tiesu praksē pastāv arī vairāki citi iebildumi gan attiecībā uz jautājumiem, gan arī lietiskajiem pierādījumiem, dokumentiem un to izmantošanu.

Līdz ar to konstatējams, ka pamatā visās publikācijā apskatītajās ārvalstu tiesību sistēmās par noraidāmiem ir uzskatāmi tādi jautājumi, kas, pirmkārt, neattiecas uz izskatāmo lietu, otrkārt, ir neatbilstoši jeb nederīgi, tāpēc, ka pēc savas būtības ir neatbilstoši uzvedinoši vai pārkāpj kādus citus normatīvajos aktos vai tiesu praksē nostiprinātos principus.

Kopsavilkums

Attiecībā uz iztiesāšanā uzdodamo jautājumu pieļaujamības vai nepieļaujamības aspektu ne tikai nav vienotas izpratnes, bet arī valda zināms haoss, kas, iztrūkstot skaidriem spēles noteikumiem (normatīvajam regulējumam, doktrīnas avotiem vai tiesu praksei) savukārt var sekmēt pašas tiesas patvaļu, tai apzināti vai neapzināti, iztiesāšanā piešķirot procesuālas priekšrocības procesa dalībniekiem (lielākoties, acīmredzot tradicionāli intuitīvi, valsts apsūdzības pārstāvjiem – prokuroriem).

Tādējādi būtu nepieciešams precizēt Kriminālprocesa likuma pantā ietverto regulējumu, iespējams, tuvinoties Vācijas kriminālprocesa modeļa izpratnei. Līdz ar to būtu pamatoti par nepieļaujamiem uzskatīt neatbilstošus (nederīgus) jautājumus, paturot jau šobrīd noteikto ierobežojumu – nav pieļaujami jautājumi, kas neattiecas uz lietu.

Tomēr tas izvirza nepieciešamību pēc vienotas izpratnes par to, kas ir šie neatbilstošie (nederīgie) jautājumi un jautājumi, kas neattiecas uz lietu. Iespējams, ka šī publikācija varētu sekmēt tamlīdzīgas vienotas izpratnes veidošanu.

¹⁰¹ Mauet T. A. Trial Techniques. Fifth edition. New York: Aspen Law & Business, 2002, p. 486.

¹⁰² OSCE Evidence & Objections: Domestic and international standards. Skopje: Polyesterday, 2016, p. 42.

¹⁰³ Ibid, p. 34.

¹⁰⁴ Ibid.